

November 1894 - borgmästaren Lindholm i Karlstads Rådhus får ett fyra sidors brev riktat till Rådhusrätten. Självanmälan, för sexualbrott. Poststämplat: Lillehammer.

2 x förbjuden sex m/bikt. Lars Oftedal och Gustaf Fröding

Av O. Henrik Akeleye Braastad, MSSc. ¹

¹ **Författaren** lämnar 2004-2005 en rad bidrag till studier av **Gustaf Frödings norska år 1890-1896**, i dagspress, böcker, och genom föredrag vid litteraturfestivaler och seminarier i Norge och Sverige - även norsk-svensk stipendierad i samband med 2005-markeringen. Braastad är specialrådgivare i nationell och internationell forskningsekonomi och forskningsorganisation, bidragen är sålunda att anse som lekmannastudier, motiverad av ett personligt intresse för diktaren och en egen svensk-norsk privat och professionell bakgrund.

Adresser för kommentarer är:

Bjerke Gård i Fåberg, NO – 2608 Lillehammer; P.O. Box 590, NO – 2603 Lillehammer, tel.: + 47 61252933, facsimile + 47 61255986, jinnopol@online.no; www.bjerke-gaard.com.

Bikt II

Det är i november 1894 att Gustaf Fröding från Lillehammer anmäler sig för Rådhusrätten i Karlstad för "brott mot naturen". Han gör det genom en "bikt" och lämnar in en fyra sidors skrivelse till Rådhusrätten, där han rätt så detaljerad redogör sina påstådda sexuella "brott" mot en kvinna. Han vill ha rättens dom, han vill bli fälld med håll i lagens bokstäver. Strax följer han upp genom att i en rad brev göra sin familj, sina vänner och sina litterära kollegor bekanta med sin självanmälan². Inte bara det, i ett brev till Edvard Walentin Gelin³ ber han om att hans bikt läsas upp för en församling inom Missionsförbundet i Karlstad. Och, vidare, han vill ha Mauritz Hellberg till att trycka sin bikt, bräda ut honom för all offentligheten i Karlstads-Tidningens spalter. Han ber även Hellberg uppsöka kvinnan det är frågan om, få henne att konfirmera hans självanmälan inför borgmästaren, men samtidigt stödja henne - kanske ge henne pengar. Om sitt syfte skriver han inledande i bikten:

"Det är min avsikt att skriva en bok om osedligheten och dess bekämpande – den viktigsta av alla frågor i alla tider. Men för att kunna göra detta utan att hyckla måste jag stå i en såvidt möjligt är sann dager"

Bikten är i text mycket slarvigt utformat. Den vandrar mellan en livshistorisk genomgång av den egna sexualitetens utveckling, mindre och även mer ingående beskrivning av hans sexuella handlingar⁴, ett öppenhjärtigt återgivande av egna sexuella drömmar och fantasier är en stor del av bikten och den har karaktär av en sorts ultimät betroelse i sin absoluta öppenhjärtighet.

Han avslutar:

² Alla systrarna får brev, likaså Ellen Key, Verner von Heidenstam och även Nils Bergsten. Och alla breven skrivs i november. Svaren från adressaterna hänvisar till sjukdomen, litar på dr. Torp, "ser över", men svaren är lugna – avsedd lugnande, och artiga

³ Folkskollärare, senare riksdagsmann. Han ber föreståndaren endera läsa upp bikten i sina fyra sidor inför församlingen eller så använda sina egna ord i fall Missionsförbunds-föreståndaren kanske kan känna sig en aning generad(!)

⁴ En genomgång av texten öppnar för att han har velat vidkänna sig lättare former för exhibitionism, masochism, kanske sodomi – analt samlag och dominanta former för sexuellt umgänge med kvinnan. Bibeln och kristendomens, antikens litterära beskrivningar av könsligt umgänge är närvarande i hans känslostormande sexuella drömmar. Kanske kan även spåras tecken på upplösningen av en monosexuell identitet – samtidigt utan dragningar mot det homosexuella. Han säger sig under sexuella handlingar besatt utifrån, upplever det egna egot som delvis upplöst, erövrats av någon yttre makt – sex-människa-guddomar-djurriket flyter ihop i fantasier. Samtidigt, omfattningen av brotten, de "osedliga" fantasierna tycks inte

i omfattning istörre en vad som täcks inom en ung mans pubertet. Och hans kvinnor är delvis madonnor, delvis skökor. Om detta har mest aktuellt professor Johan Cullberg (2004) skrivit i boken "Gustaf Frøding och kärleken", Stockholm: NoK, likasom i Norge professor Nils Rettersdøl (2004)

"Jag har här emellertid velat framföra allt hvad jag vet och tror mig hafva brutit i sedligt hänseende."

Bikten ger ett ganska omedelbart intryck av att vara utformad i mental obalans. Ånger och öppenhet är mycket genomgående i bikten från Suttestad på Lillehammer.

En bikte

Det är minnsamt att skriva en bok om osedligheten och dess bekämpning
— den viktigaste af alla frågor i alla tider. Men för att kunna göra
utan att hyckla måste jag stå i en så vitt möjligt är sann dager som
hvarligen exempel vilken ~~manuskript~~ inför allmänheten och det är detta som
frambrallat ~~mitt beslut~~ att ~~bikte~~ framföra ~~sinne~~ ~~bikte~~ återföljande
bikt. Jag har förbrutit myndigt genom mitt persösa konung och vill därför
så godt sig göra lites förvånligt undt till godt genom att begagna mina
olyckliga erfarenheter ~~och~~ till gagn och upplysning för andra.
Möjligen är ett och annat som ontas i många ögon ett alltför brutalt
afslöjande, men jag anser nödigt att allt nämnes and ett rätt namn
att afven detaljerna nämnes, emedan det just är det hellet beklagade och
som ~~en~~ ~~beslignings~~ ~~sanna~~ ~~förvånligt~~ ~~ontabehandling~~ ~~konung~~
bedomas som skett och fördjupat dess ohägligheter.
första förminnelserna jag hade af ~~min~~ förvånligt i konungens ~~vid~~ ~~för~~ ~~sin~~
anträdande benägenhet att syna min sakas kropp och betrakta den i spegeln
på manslemmen. Hvilken orsaken varit att jag tror inte förs på ~~sin~~ ~~använd~~
ärlek att betrakta kvinnorna är mig svårt att förstå ~~sedan~~ ~~penningar~~
en kunna kroppdel är föremål för ågn och tycket ~~här~~
att som jag själv inte äger loval ~~in~~ ~~tycket~~
~~attales~~ ~~med~~ ~~hade~~ ~~och~~ ~~här~~ ~~in~~ ~~här~~
~~att~~ ~~här~~ ~~in~~ ~~här~~

Figur 1 Bikten har sannolikt förekommit i 3 exemplar, ett har brunnits upp (rådmannen) två har hamnat hos Mauritz Hellberg, den ena från den ursprungliga adressaten (Gelin). Ovanstående faksimil är hämtad från Värmlands Museum (VM A 288 76:1) och har vänligast ställts till denna författares förfogande från Knut Warmland i Filipstad.

Brotten lär idag knappast uppmärksammas ens i mjukpornografiska tidningar och DVDn. Inga andra personer nämns, åklagas.

Fröding har nu, vid tidpunkten för sin självanmälan, varit väster om Riksgränsen sedan början av maj. Först på Nes utanför Hamar, men i slutet av oktober har han anlänt Lillehammer och Suttestad och ganska strax efteråt, gör han härifrån sin bikt.

Alla häpnas över hans åtaganden. Och rykterna går – kan Frödings brott mot naturen vara våldtäkt? Syskonen säger: "Lugna Dig, Du är sjuk, snart skall Du bli bättre". Hans läkare på Lillehammer, Jens Torp, ger honom res- och skrivförbud, sätter honom under bevakning. Han är fastfrusen, pengarna är även slut.

I Karlstad sätter Borgmästern, Lindholm, streck för all juridik. I närvaro av Mauritz Hellberg kastar han den mottagna självanmälan i kakelugnsbrasan.

Edvard Walentin Gelin skickar brevet direkt vidare till Mauritz Hellberg⁵ - färdig med saken - och skriver till författaren på Lillehammer att han istället bättre får be till sin Gud.

Vid nyåret 1895 lär saken vara över.

Varför denna åtgärd?

Själv skriver Fröding att det kommer ur ett vid tidpunkten "*visionärt tillstånd*", att han vill ha detta bekännandet bakom sig för att senare kunna tala sanning om sedligheten. Det er frågan om "*den första karaktärsfulla Gärningen i mitt Lif*", skriver han till Hellberg. "*En gärning af ärlighet*" heter det i brev till Verner von Heidenstam.

I egna utsagor säger Fröding att denna öppenhet gör honom gott, att han hedanefter kan vara "*öppen, bättre karl än förr, en som har rätt att vara glad och fri i Tankar och Gärningar*."⁶

Offentligtgörandet är viktigt - Rådhusrätten, alla breven som går parallellt med hans självanmälan, yrkandet att bikten skall ut i tidningen. Och också att det skall gå för sig offentligt i kristendomens rum: "*Vill ni åtaga Eder att offentliggöra denna Bikt inför Församlingen vore jag tacksam*", heter det i brevet till Missionsföreståndaren, Gelin, adderad några rader om författarens allmänna respekt för den kristna lärans grunder, som han själv tolkar dessa.

Hans åtagande har hos honom själv ett förbehåll: Kan det skada flickan – Kristina Johannesson⁷, en prostituerad i Karlstad? Han bekymrar sig, tar sin tvivel på denna punkt upp i flera av breven, ber om råd, stöd.

⁵ Refererad i Hellbergs "Frödingminnen"

⁶ Brev fra Suttestad till Verner von Heidenstam i november 1894.

⁷ Även omtalad som Stina Jonsdotter.

Vad har det varit frågan om? Rykterna om våldtäckt?

Själv är hon, flickan, föga bekymrad: ”*dä va fell ittnô faligt vi gjorde*”, sa hon⁸. På Uppsala Hospital redogör Fröding själv senare för sin läkare, professor Frey Svensson: Det er frågan om ”coitus invertus” – samlag bakifrån⁹, men här har i eftertidens litteratur även värderats att vara analt samlag¹⁰. ”Sedlighetsbrott naturen” har i samtiden 1894 och efteråt varit läst som sexuell umgänge med mun emot kön¹¹ - detta var i de tider en illa ansedd sexuell akrobatik, något som även August Strindberg ilskas över i skrift¹².

I ett långt brev till patienten på Suttestad från Karlstad den 24. november 1894 skriver vennen Mauritz Hellberg: ”*Om du hade gifvit Dig ut för att vara ett sedlighetsmonster à la Lars Oftedal före fallet, då kunde jag något förstå det*”, skriver han.
Oftedal?

Varför? Varför sättet. Och då?

Om detta har tidigare lite skrivits. Men, det lär kanske kunna hänföras till tre förhållanden: Till (i) Frödings verksamhet som journalist under de år den stora norska politikern, redaktören, filantropen och prästen, förkynnaren Lars Oftedals föll från toppen och till botten. Vidare, (ii) Frödings litterära intresse för den socialkritiska norska författaren Alexander Kielland, även han som Lars Oftedal från Stavanger och prästen Oftedals fiende¹³. Och, sedan, till sist (iii) Frödings Lillehammervistelse, där han var i omedelbar närhet till prästen, grundtvigianaren, politikern Christopher Bruun

Figur 2 Bruun med barnen från tiden i Gausdal – Lillehammer vid ingången till 90-talet

⁸ Refererat av Mauritz Hellberg, från hans samtal med henne, refererat i Hellbergs brev till system Cecilia Fröding 18.3. 1912, arkiverad i Carolina i Uppsala.

⁹ Berättad av professor Frey Svenssons son, professor Thorsten Svensson Frey för Mauritz Hellberg.

¹⁰ Detta har framförts av journalisten Lars Westman (2000) ”Den lysande epoken”, Stockholm: Bilda Förlag, s. 38 - en antologi över svenska författare.

¹¹ Bakom denna tolkning står författaren Sven Lindvist (1984) ”En underjordisk stjärnhimmel”, Stockholm: Bonniers, s. 190.

¹² Strindberg har förgäts över hur författaren Gustaf af Geijerstam och hans fru odlade denna form för sex, något Strindberg fann att vara ”som hundar”.

¹³ I en rad frågor var de två motsatser, Oftedal hade även med stor intensitet i Stortinget motarbetat förslaget om att ge Alexander Kielland diktarlön – en fråga som skilde vatten i norsk politik den gången.

som själv 1891 betraktade sig som själva "Oftedaldödaren". - Bruun bodde i perioden i Lillehammer-området, där han var en offentlig och debatterad person och där han masserade Oftedals synder i ortspressen som Bruun själv kontrollerade.

Bruun förespråkande konsekvent sanning och öppenhet med stor personlig auktoritet.

Detta var omedelbart utanför sanatoriet Sutttestads portar.

Fröding är första gången på Lillehammer i 1890-1891. I denna period är Lars Oftedal på toppen av sin makt i Norge, Stortingsrepresentant, Venstre, som publicist – räfsare – och filantrop i sydvästra Norge. Hans anhängare kallas "kaninerna" – det blir snabbt många utav dom! Oftedals "koncern" i Bethaniakvartéret i Stavanger var även en politisk maskin för det moderata Venstre-partiet i Norge¹⁴.

Fröding träffar strax (september 1890) Christopher Bruun på Lillehammer, där Bruun äger och skriver i ortstidningen, "Fremgang". Men i högsommaren 1891 lämnar Fröding Lillehammer och återvänder till Karlstad.

Så fram till Bikt I

Lars Oftedal har länge varit sockenpräst i Stavanger, i St. Petri församling. *"Folket gick till hans kyrka som andra gick i teatern"*, så skriver hans biskop (Heuch) om Oftedals församling.

Men så händer det, det är söndagen den 1sta november 1891. Det är sannolikt nästan exakt 3 år innan Frödings självanmälan inför Karlstads Rådhusrätt.

Kyrkan är fullsatt, folk står även utanför – det har ryktats att något viktigt skall meddelas.

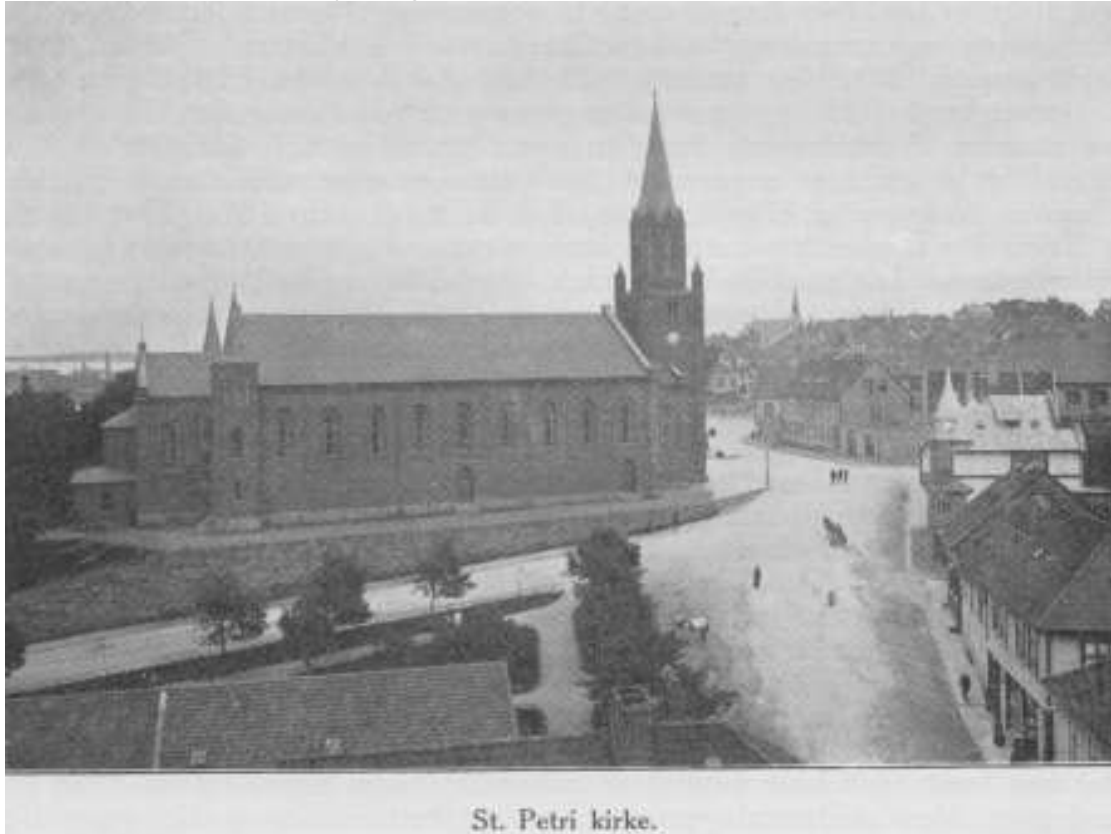
Det är oväntad inte sockenprästen, men en ställföreträdare som håller predikan, stillsamt, halvt gråtkval. Så, som mässan är över kommer Lars Oftedal in från sakristian, klädd i sina vanliga kläder. Han säger:

*"Jeg kommer her i denne forsamling i det alvorligste Ærinde, nogen kan gå. Jeg kommer i Bodsdragt for å gøre aabenbart Skriftemål. Jeg har gjort mig skyldig i usædeligt Forhold og gjort Forargelse i Menigheden.
Det er min Skam og dybe Sorg."*¹⁵

¹⁴ Från början var Bruun, Oftedal och statsministeren Johan Sverdrup spetsarna i Det moderata Venstre.

¹⁵ Furre, Berge (1990) "Soga om Lars Oftedal", Oslo: Det norske Samlaget.

Oftedal söker avskjed. Samtidig ber han om att hans bikt icke skall drabba "barnflocken", hans disiplar, barnen i de waisenhusen han upprättat i västra Norge, som finansieras genom basarerna i Stavanger, hans många kristna-ekonomiska rörelser. Från Salm 51, Kung Davids bortsord, ber han *"Herre Du har lyst till Sandhed i Hjertet inderste, vær mig naadig, O, Gud, efter Din Miskundhed ! Undset mine Ofvertrædelser efter Din store Barmhjærtighed"*.

Figur 3 Lars Oftedals socken och biktkyrka: En maktbastion i Norge tills 1891

Har ber om "tilgivelse" Och, han ber även strax om församlingens förlåtelse, ber församlingsmedlammarna resa sig som tecken på att han tillgivits. Så församlingen gör.

I sin senare avskedsansökan upprepar han att han inför den egna församlingen fått förlåtelse

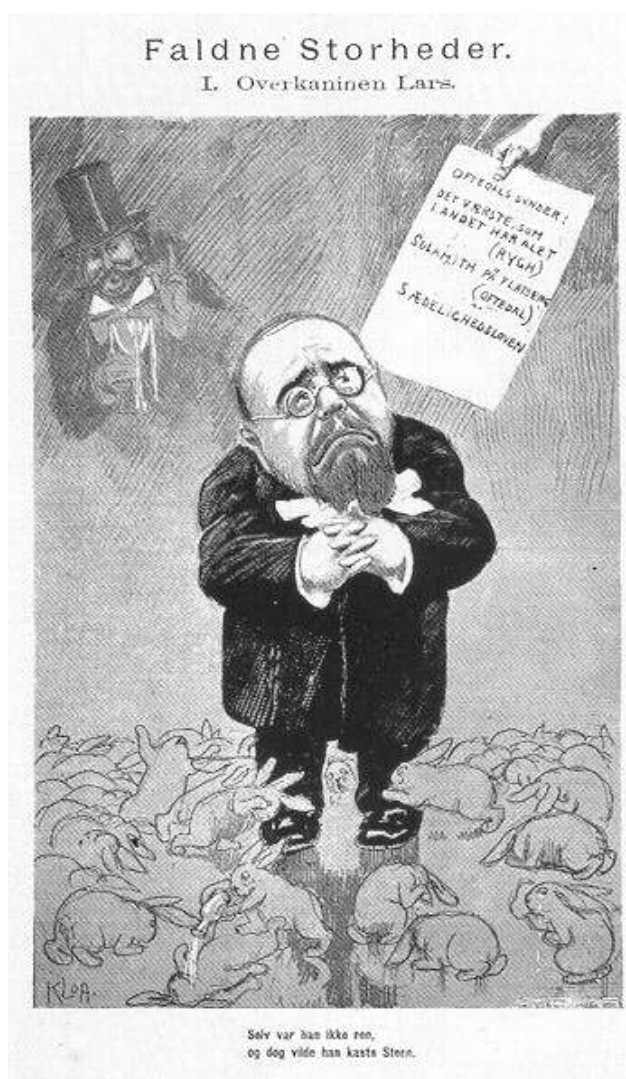
Skandalen är enorm, i det sydvästnorska bibelbältet uppvid kusten från söder. Det är även belåtenheten hos alla de som den räfsande prästen och profilerande politikern tidigare attackerad¹⁶. "Sviner", skriver Alexander Kielland till Bjørnstjerne Bjørnson, "Oftedal har gått från säng

¹⁶ I Dagbladet i Christiania skriver Bjørnstjerne Bjørnson att Oftedal blivit "Tidningsfoder för de otrogna".

till säng", skriver han till redaktörbroren Edvard Brandes i Köpenhamn, Kiellands vän. "Ofstedölenes terror i landet er slutt", "friheten blomstrer".

Det är på söndagen och redan måndag morgon kommer telegram från Oscar II i Stockholm till kyrkominstern i Oslo. Kungen vill veta allt. Statsråden vill omedelbart värdera ev. rättssak mot Ofstedal.

Pressen är strax på saken, långt utanför Stavanger. 3. – 4. november är svensk och dansk press ute, Stockholmstidningen, Aftonbladet, Morgonbladet i Malmö. Och Socialdemokraten och Politiken i Köpenhamn. - I London refererar Daily News händelsen – och åminner om slutscenen i Tolstoys "Mörkrets makter"!

Figur 4 Efter fallet, anhängarna, kaninerna gråter. I bakgrunden: Alexander Kielland. Texten på norska: "Själv var han inte ren, och ändå ville han kasta sten".

Nu är Fröding åter i Karlstad som journalist i Karlstads-Tidningen. Lördagen 7de november skriver han i tidningen om "Oftedals bekännelse"¹⁷. I artikeln tolkar Fröding Lars Oftedals krav på tillgift som poserade och anspråksfull. För Fröding lär prästen, politikerns hycklande vara det eländigaste, hans hänsynslösa jakt på andra i samma sak som han på samma tid själv syndat. En vecka senare upprepar han "Oftedalsbekännelser" i artikeln "Från en tidningsmans bekännelser", detta som ett sorts begrepp för ett hedervärd socialt självmord på ärlighetens altare.¹⁸ Och, kanske som en plikt ålagd journalistkåren som återtjänst för yrkets vårdslösa offentliga umgänge med människor och öden? I en uppföljningsartikel i Karlstads-Tidningen "Om Oftedal och hans välde" demonstrerar "Hans Sax" hur noga han följer saken i såväl norska som danska tidningar. Han breder ut Oftedals Stavanger längs de linjer som Kielland tidigare använd i sitt Stavanger epos, visar levande, exotiskt och även detaljerad upp Oftedals moralterror i en stad i en brytningstid.¹⁹ Men Fröding källor är olika tidningskällor i Norge och Danmark. - I denna artikel förstärker Fröding kravet om att den som kräver moral själv måste ha. Och, att människan inte skal dömas på tro eller subjektiv avsikt, men på konkret handling

Det är alltså att notera att kommentarerna går - väl så mycket som på själva "brottet", det övergreppet i sexuell praxis, den otrogna, olagliga handlingen i sig - på doldheten, frånvaron av bekännandet. Och här närmer vi oss Frödings egna självvanmälan till Rådhusrätten i Karlstad tre år senare, även hans begäran att delge sitt självpåståtta "brott mot naturen" inför offentligheten, även på en sorts moralisk scen, Missionsförbundslogen i Karlstad.

Det går några månader utöver i 1892. Fröding spricker i Karlstad, åker till Kristiania, super ner sig - i botten, hämtas upp av Mauritz Hellberg och är åter i Lillehammer (Suttestad) i juli 1892 efter ungefär ett års frånvaro. I stadens grannskap håller prästen Christopher Bruun till. Bruun har varit

¹⁷ Dessa artiklar är numera endast bevarade i Värmlandsarkivet i Karlstad, de har för denna författare vänligast ställts till förfogande av Bengt Åkerblom, Karlstads stadsbibliotek.

¹⁸ 4 månader efter Oftedals bikt raljerar "Hans Sax" 2.3. 1892 åter om honom i Karlstadstidningen, Statsministerfrågan är komplicerad med Venstremajoritet i Stortinget och Oscar II:s Emil Stang, Høire, som statsminister "*det finns väl ingen annan möjlighet än att försöka att förmå Lars Oftedal att överge ansjovisaffären och återta sig ledningen, Han är van att regera Magdalenahem och kristliga föreningar och kan nog utträtta ett och annat*", skriver Hans Sax 2. mars 1892 i tidningen.

¹⁹ Det kan tyda på att Oftedal på denna tidpunkten inte har läst Kiellands stora Stavangercykel, det lär han först gjort senare kanske 1892-93

på politisk parti med Oftedal i Moderate Venstre, hans folkhögskola och krets av kristen-intellektuella i Gausdal är partiet Moderate Venstres fäste på norska Östlandet. Christopher Bruun och Lars Oftedal hade varit sammans med Johan Sverdrup om Det moderate Venstre efter splittrande av det gamla Venstrepartiet. De ville ha ett Venstreparti för bönder och vanligt folk, lekmannakristendom och folkupplysning, inte för advokater och europeer i "Det rene Venstre".

En korsfarare åker från Lillehammer och västerut.

På de tider då Fröding sommaren 1891 hade lämnat Lillehammer och åkt tillbaka till Karlstad hade Bruun igångsatt "research" på Oftedals

sedlighet. *"Bruun var på korståg i heligt ärende"*²⁰

I början av juli åker han och intervjuar en västnorsk präst om hur hans fru, innan ektenskapet, utsatts för närmanden från Oftedal, så även en inneboende ung piga prästfamiljen tagit hand om. I frågan verserade också rykten om hur Oftedal disponerad bland de fromma kvinnorna i den kristna basaren i Stavanger, waisenhusens finansieringskälla.²¹

Bruun samlade "bevis" konfronterade Oftedal med dessa och fick hans erkännande.²² En månad innan Oftedals bikt menade sig Bruun ha tillräckligt material för att pressa ut honom. Så kom ett anonymt brev till biskopen i stiftet (Kristiansand) och så, 1. november 1891, valde Oftedal själv att gå offentligt ut i kyrkan inför sin församling.

Tidningen "Lillehammer Tilskuer" ("Lillehammer åskådare") skrev i november om reaktionerna i Stavanger: *"Menigheten (ble) slått av redsel. Kirken gjenlød av gråt og hyl"*. I Bruuns "Fremgang" skrev redaktören Filseth *"i dyp forakt"*: *"Bekjennelsen er preget av hans livs usannhet og hykleri. Det ser ikke ut som han har villet frigjøre seg fra noen av delene"*

Bruun håller 7. desember 1891 tal i Oftedals bastion, Bethaniakvartéret i Stavanger. Han säger att han själv hade tagit saken, fått gjord slut på

²⁰ Så skriver historikern, teologiprofessorn Berge Furre i sin stora Oftedalbiografi (1990).

²¹ Rykten tävlade med realitet, från god-natt kyss på kinden och beröring av könsdelar till galopperande promiskuitet. Det allvarligaste ryktet gick på utnyttjande av en 15årig piga som senare påståtts kommit att gå på morfin.

²² Oftedal uppfattade en periode Bruuns aktivitet som ambition om att vara hans skriffader.

hyckleriet. Själv var han övertygad om att det hade pågått länge. Bruun menade att Lars Oftedal var mera skyldig än han hade bekänt. Att det "osedliga" hade pågått i åratals (i 8 år, sade Bruun) och han hade försökt att pressa ut Oftedal med bekännandet tidigare.

Bruun själv planerade ursprungligen att offentliggöra Oftedals förhållande i ett tal 7. december 1891 i Kristiania. Det föredrag han planerade i Kristiania fick han tryckt upp med titeln "Tala öppet ut". Men Oftedal kom honom alltså i förtur 1. november. Våren 1892 – som Fröding är åter i Karlstad ett tag – debatterar Bruun Oftedal i den radikala ortstidningen "Fremgang" sin Lillehammertidning (1. februari). Här lär även hans tidigare tryckta skrift "Tala öppet ut" ha tryckts. I övrigt skriver Bruun i Västlänningen, stortidningen på det kristna Västlandet.

"Vi må spørje om vi har rett lenger til å kjempe for sanning og rett, og det er ei uavviseleg plikt å granske oss sjölve og tale ope ut om feila til vekkinga",

skriver han.²³

Bruuns motiv – skriver biografen Berge Furre – var att rensa partiet "Moderate Venstre" inifrån, innan Stortingsvalet. I Lillehammerområdet var det många personer i Moderate Venstre som hade samma syfte.

Här hör även med att prästen Christopher Bruun var en man av mycket hög integritet. På sina egna principer höll han sin stig absolut ren. Han hade kämpat med danskarna i kriget mot preusserna vid Dybböl Skanse och han var nästan ensam som offentlig person att försvara unionen med Sverige till sista slut, med stor kraft och med stora personliga kostnader.

Fröding lämnar Lillehammer i november 1892. 1893 är han hela året i Karlstad, men följer med i norska förhållanden och skriver mycket om dessa i Karlstads-Tidningen.

Karlstad och Stavanger: Gustaf Fröding och Alexander Kielland

Han förbereder nu sitt (ofullbordade) epos om Karlstad, han har samlat upp många av Kiellands böcker om Stavanger²⁴ som han tycks se som en förebild för eposet om "Brackstad" – Stan.²⁵

²³ Refererad av Vegard Sletten i "Einsleg stridsman", Oslo: Novus 1986, s. 336.

1894 är han upptagen med samlingen "Nya dikter". Här förekommer dikten "I bönhuset"²⁶. Han diktar här om "vår arme unge Broder Anderson som blivit världens barn och fallit från... med gåvan att tolka ordet mer än någon präst och som väcker många själar kvinnor mäst... som frestades som han hos Potifar, men djävulen var starkare än han"²⁷. Henry Olson tolkar dikten som hämtat från Kielland som har inplacerat en Lars Oftedal-gestalt i en av sina Stavangerböcker. Fröding var mycket inspirerad och även mycket imponerad av Kiellands Stavangerepos.

Efter kollapsen på Stadshotellet i Karlstad 1sta maj 1894 kommer han åter til Norge, nu till Nes och Tandem. Det är härifrån han skickar till Karlstadstidningen sin första artikel om Stan. På sommaren är han i övrigt i Gausdal norr om Lillehammer, Bruuns kommun och vid vägen till och från Skeisanatoriet passerar han Christopher Bruuns "Vonheim"²⁸, invid Björnsons Aulestad. Också diktarhövdingen var like upprörd över Oftedal.

Och nu är vi strax tillbaka till Lillehammer. I oktober och i dåligt hälsotillstånd lämnar han Nes och anländer med häst Suttestad. Så är det november 1894 och härifrån kör han nu ut sin självanmälan till Rådhusrätten i Karlstad för sitt "brott mot naturen", adderad alle breven.

Sammanhållet

"Ingen människa är en ö"²⁹. Man kan inte bara betrakta Frödings självanmälan som resultat av enbart en förryckt eruption från ett ensamt huvud till en galning. Det måste vara skäl att argumentera att vi här ser samband med hans omgivning där och då. Hur starka är ändå oklart. Oftedal, Bruun, Kielland har motiverat Fröding - på olika sätt.

²⁴ Garman & Worsé, Skipper Worsé, Gift, St. Hans Fest, Fortuna heter Kiellands böcker i serien, en stad speglade nytt i möte med gammalt – här är Oftedal och hans gestalter med och småbönderna sammans med de grova, nyrika silld och konservesbaronerna.

²⁵ Han är även mycket ängslig för att bli avslöjad som kopierande Kielland.

²⁶ I "Nya dikter" är denna dikt felplasserat i avdelningen "Från Värmland" om vi skall Tro Henry Olssons anvisningar om diktens litterära förebild.

²⁷ Henry Olson placerar Broder Anderson som nära Kiellands Morten Kruse och hans "kaniner" i St Hans Fest.

²⁸ Bruuns Vonheim – folkhögskolan – låg lite över en mil och 2, 5 timmars gångväg från Lillehammer, från staden gick folk den gången till Vonheim för att lyssna och lära av Bruun och hans kår.

²⁹ Ja så sade John Donne -.

Figur 5 Lillehammer, målad av Fredrik Collett ca 1900. Här är Fröding först möter Bjørnstjerne Bjørnson och Christopher Bruun – Eriksensalen, andra byggnaden till vänster bortom bron.

Vid sina uppehåll i Norge åren 1890–1894 var han med om Oftedal medan denna var en hög stjärna på den offentliga himmeln under sin första vistelse 1890-1891 fram åt sommaren. Och Kiellands angrepp på Oftedal var han bekant sedan många år. Rykterna var många – även på Suttestad och i Lillehammer och debatten gick. Fast han var åter i Karlstad som skandalen blev offentlig följde han väl med och skrev som journalist om saken som även upprepade roade i Karlstads-Tidningens lilla redaktionslokal. På Lillehammer var hans miljö kvar och följde händelserna. Bruuns lopp vintern – våren 1892 kan han väl varit orienterad om på flera vis och sommaren 1892 var han tillbaka på Lillehammer, nu fram till närmare julen.

Hans journalistik under 1893 från Karlstad visar hur noga han följde norskt liv och debatt – Oftedal var återigen på väg uppåt. 1894 är han igen upptagen av Kiellands Stavanger och ett halvt år uppehåller han sig så i Norge, på Nes, även i Bruuns och Bjørnsons Gausdal, innan han åter kommer till Lillehammer och så, i november, gör sin bikt, anmälan inför rätt och Missionsloge.

”**Brotten**” är inte sexualbrott i nutida bemärkelse. Som tiden gått har Oftedals ”brott” krympt och närmat sig Frödings ”brottslighet.” Vi talar om ”brott” som idag knappast är bilder på reality TV, ens. - Fast, på ett vis är vi kanske i närheten av Clinton/Lewinsky, anno 1890-talet!

Offentligheten har varit viktigt för båda, kravet på offentlighet har även varit imperativt uttalat i Oftedals miljö, men inte i Frödings – hans initiativ var ensamt, omgivningarna har försökt hålla honom tillbaka, hämta in. Medan Oftedal även tycks pressad ut i det offentliga rum, har Fröding går dit av egen vilja.

Även Fröding begagnar sig av **kristne fora** för att bikta – som Oftedal, den ena Missionsforsamlingens loge, den andra statskyrkan.

Båda känner sig efter bikten **förlåtna**, Fröding omber sig rättens dom – vart åt än den måste luta, Oftedal känner sig strax frikänd, av egna församlingen.

För båda känns offentliggörandet nog samtidigt som **en personlig frigörelse i sig själv** och båda ser den som **en lösning för framtida agerande**. Oftedal fortsätter sin politiska och publicistiska gärning – och, som det gjorts, går Fröding nu från Lillehammer och som hälsan bättras glatt iväg med det stora emansipatoriska projekt som 1896 skall bli ”Stänk och Flikar”.

Båda har en **omsorg för de drabbade bredvid**, Fröding klart för Stina i Karlstad, Oftedal för de outhärliga kvinnorna i hans kristna-politiska koncern i Stavanger – en utilitaristisk omsorg.

Och, båda arbetar sig från dessa uppseendeväckande händelser **uppåt igen**. 1895 är för Fröding ett ovanligt gott och produktivt år.

Alexander Kielland – senare landshövding i Stavanger och Rogaland - är själv utsatt för många rykten. Fröding och Kielland delar båda växlande affiniteter gentemot den trygga traditionella konservativa samhällsordningen och de radikala strömningar i tiden, som blickar framöver. Senare Kiellandbiografier i Norge har i övrigt givit ljus åt ett personligt beteende uti sedlighetsfrågor vad Kielland beträffar som lägger sig upp emot de två övriga.

Christopher Bruun är här en mycket intressant person. Hans rakryggade väg har självfallet varit bekant för Fröding. Hans sanningskonsekvens lär nog ha imponerat och påverkat diktaren från Värmland.

Hur mycket har detta erkännandet varit närvarande vid tidpunkten för hans självanmälan i november 1894?

Men Oftedal, en nationell ”moralterrorist”, en hårtslående agitator, men samtidigt en karismatisk, stark ledare med stora sociala bidrag bland fattiga, ensamma, bland lämnade barn på norska sydvästlandet?

Och det var i det personliga Oftedalska beteende även något Björnsonsk över honom – han var en personlighetstyp som Fröding gillade, långt ifrån och omöjlig för honom själv, en åtråvärd motsättning i beteende. Oftedal, han som Hans Sax begärligt slaktat i Karlstادتidningen, som alla andra i hans miljö då gjorde.

Kan Frödings egen självanmälan vara en ”ursäkt”, som han tidigare ursäktat sig?³⁰ Eller, ville han inte vara sämre, utan själv gå ut, likadant, i samma sak, följande Bruuns ideal som det i botten alltid varit hans eget?

³⁰ - som i breven till Hellberg om grevinann von Gerdten på Apertin after den avrättande dikten ”Grevinnan på Gapertin”?

”De andliga ledarna...borde väl känna med sig att det sinnliga och det själiska är oupplösligt förenadt i detta lifvet och att de med eller mot sin vilja kan komma att göra sig skyldiga till ”slemhet” i tankar ord och gärningar”, skriver Hans Sax avslutande i KT-artikeln om ”Oftedals bekännelser”